

ЛІТЕРАТУРА

1. Денісова Г.В., Крикунов О.В. Підстави для відводу прокурора у кримінальному провадженні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2014. Випуск 2, т. 4. С. 80–85.
2. Пояснювальна записка до проекту Кримінального процесуального кодексу України. URL: http://wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/websproc4_1?pf3511=42312.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. / О.М. Бандурка, Є.М. Блажківський, Є.П. Бурдоль та ін.; за зал ред. В.Я. Таций. В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Х.: Право, 2012. Т. 1. 768 с.
4. Лапкін А.В. Принцип незмінності прокурора у кримінальному провадженні. Наук. вісник ХДУ. Юридичні науки. 2015. Вип. 2. С. 85–89.
5. Єні О.В. Актуальні питання заміни прокурора у кримінальному провадженні. Форум права. 2013. № 1. С. 294–299.
6. Шпак О.О. Особливості організації роботи керівника прокуратури з процесуального керівництва. Часопис Академії адвокатури України. 2009. № 5. С. 1–4.
7. Скворцов К.Ф. Проблемы эффективности прокурорского надзора: монография. М.: Юрид. лит. 1977. 158 с.
8. Трагнюк Р.Р. Щодо критерій оцінки ефективності прокурорського нагляду на досудовому слідстві. Часопис Академії адвокатури України. 2009. № 5. С. 1–4.
9. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
10. Толочко О. Гуманізація процесуального статусу прокурора у кримінальному провадженні. Юридичний вісник. 2014. № 5. С. 140–145.
11. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: Наказ Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 р. № 4гн. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP12045.html.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шуми-ла. К.: Юстініан, 2012. 1328 с.
13. Озерський І. Прокурорське переконання у кримінальному процесі. Право України. 2006. № 4. С 68–71.
14. Рекомендація Rec (2000) 19 «Роль прокуратури в системі кримінального судочинства», прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 06.10.2000 р. URL: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/rek_2000.pdf.

УДК 343.985.1

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНИЬ ПРО ЗАГРОЗУ ВИБУХУ

ON THE ISSUE OF THE PECULIARITIES OF ORGANIZATION AND PLANNING INVESTIGATION OF FALSE REPORTS OF THE EXPLOSION'S THREAT

Негрич Н.М.,
асpirант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

У статті висвітлено питання, присвячені проблемним аспектам організації та планування розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу вибуху. Автор підтримує позицію, відповідно до якої планування розглядається як структурний елемент організації розслідування, що перебуває у системних взаємозв'язках з іншими її компонентами. Проаналізовано механізм вчинення цього злочину. Обґрунтовано, що під час розслідування таких злочинів особливе значення має початковий етап розслідування.

Ключові слова: неправдиве повідомлення, небезпека, вибух, злочин, планування, організація, криміналістична методика, етап розслідування.

В статье освещены вопросы, касающиеся проблемных аспектов организаций и планирования расследования заведомо неправдивых сообщений об угрозе взрыва. Автор поддерживает позицию, согласно которой планирование рассматривается как структурный элемент организации расследования, который находится в системных взаимосвязях с другими ее компонентами. Проанализирован механизм совершения этого преступления. Обосновано, что при расследовании таких преступлений особенное значение имеет начальный этап расследования.

Ключевые слова: неправдивое сообщение, опасность, взрыв, преступление, планирование, организация, криминалистическая методика, этап расследования.

The article is devoted to issues of organization and planning of knowingly false reports of the explosion's threat investigation. The author maintains the position according to planning is considered as a structural element of the organization investigation, which is in the system interconnection with its other components. The last author refers to: analysis of the investigative situation and forecasting its development; definition of the investigation tasks and promotion of versions; comprehensive use forensic techniques, means and methods by investigators; interaction with operational personnel, specialists and other actors involved in the investigation, etc.

To determine the peculiarities of the knowingly false reports of the explosion's threat investigation, the mechanism of this crime has been analyzed. The forensic method of investigating crimes related to knowingly false reports of the explosion's threat is a system consisting of a method of pre-trial investigation and a method of court proceedings.

The author substantiates that investigative actions carried out on facts of knowingly false reports of the explosion's threat also have their peculiarities. The positions of the scientists concerning the selection and differentiation of the investigation stages these crimes are analyzed. It is noted that it is precisely the resolution of the investigation tasks and the investigative situation that determines the boundaries of the investigation stages.

It is substantiated that the initial stage of the investigation is precisely in the knowingly false reports of the explosion's threat investigation. Because the main array of information is obtained, evidence is collected and the most important questions about the further investigation course are solved at this investigation stage.

Key words: false report, danger, explosion, crime, planning, organization, forensic technique, investigation stage.

Однією з найважливіших умов ефективного вирішення завдань досудового розслідування є його належне планування. Воно дозволяє доцільно організувати слідство, сприяє швидкості, об'ективності, повноті і всебічності під час встановлення фактичних обставин події, а також під час розшуку і викриття винного. У літературних джерелах наводяться різні визначення планування розслідування злочинів. Загалом планування полягає у визначені шляхів і способів розслідування, обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні, визначені системи слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, їх змісту, послідовності проведення, термінів виконання [1, с. 148]. Варто зауважити, що у криміналістичній теорії є дискусійним питання про співвідношення таких понять, як «планування розслідування» та «організація розслідування злочинів». Досить розповсюдженою є думка про те, що організація та планування розслідування – взаємопов'язані поняття, оскільки ефективна організація розслідування неможлива без планування, а планування має передбачати основні організаційні заходи [2, с. 173–174]. Р.С. Белкін, провівши глибокий аналіз різних визначень планування, дійшов висновку, що воно є методом організації розслідування [3, с. 376]. Крім того, інші автори пропонують розглядати планування як засіб організації розслідування [4, с. 11], хоча і цей погляд піддається критиці в науковому середовищі.

Метою статті є дослідження проблемних аспектів організації та планування розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

І.В. Кубарев для пояснення співвідношення понять організації та планування пропонує застосовувати системний підхід, відповідно до якого планування розглядається як структурний елемент організації розслідування. Так, роль основи, підґрунтя, яке допомагає в організації, планування може зіграти тільки у взаємозв'язку з іншими елементами організації розслідування, утворюючи разом з ними єдину цілісну систему. Таке розуміння співвідношення планування та організації розслідування злочинів відповідає положенням теорії управління, а також підтверджує тезу про те, що ефективна організація неможлива без планування. Визначення ж в процесі планування окремих організаційних заходів, наприклад, тих, що стосуються взаємодії слідчого та оперативних підрозділів, свідчить не про взаємодію понять організації та планування, а відображає зв'язок між плануванням і взаємодією як окремими елементами єдиної системи (тобто організації розслідування). Інший аспект зв'язку між названими елементами проявляється в тому, що саме планування може здійснюватися у формі взаємодії слідчого і оперативних підрозділів (так зване спільне планування) [5, с. 87].

Для вивчення та аналізу особливостей розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності будемо розглядати планування саме як структурний елемент організації розслідування, що перебуває у системних взаємозв'язках з іншими її компонентами. До останніх, зокрема, слід віднести такі: аналіз слідчої ситуації та прогнозування її розвитку; визначення завдань розслідування та висунення версій; комплексне використання слідчим криміналістичних прийомів, засобів та методів; взаємодія з оперативними працівниками, фахівцями та іншими суб'єктами, що залишаються до розслідування тощо. Насамперед, для визначення особливостей розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності слід розглянути власне механізм вчинення цього злочину.

Механізм злочину є послідовною (поетапною) низкою процесів взаємодії, внаслідок яких виявляються сліди-відображення, що містять криміналістично значущу інформацію про злочин та його учасників. Кожний окремий процес передбачає наявність інших процесів або є їх збудником, надаючи всій системі впорядкованого, стійкого і динамічного характеру. Закономірним і криміналістично значущим є те, що основним елементом у системі механізму злочину, як правило, є сукупність взаємопов'язаних послідовних дій винної особи, пов'язаних з використанням знарядь і засобів, спрямованих на досягнення злочинного результату та його приховання, тобто діяльність злочинця. Активність такої особи пов'язує усі інші ланки системи злочину як головна ознака [6, с. 72]. Стосовно аналізованого злочину – завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності слід сказати, що механізм вчинення цього злочину передбуває у тісному зв'язку зі способом його вчинення. Це можна підкреслити низкою прикладів. Так, у листопаді 2017 р. у дев'яти великих містах України водночас органи внутрішніх справ отримали повідомлення про мінування аеропортів, робота яких внаслідок цього була паралізована. Як згодом стало відомо, поліцейські отримували повідомлення про наявність автомобіля з вибухівкою, нібито припаркованого біля терміналу кожного з аеропортів. Такі попередження отримали в Одесі, Запоріжжі, Херсоні, Чернівцях, Вінниці, Івано-Франківську, Рівному, Дніпрі та Харкові. Варто зауважити, що в усіх випадках поліцейським повідомлялася та сама інформація. Кожного разу силовики негайно евакуювали пасажирів, виставляли оточення навколо будівель і почиали пошук вибухівки. Пізніше стало відомо, що ці повідомлення не підтвердилися [7].

Варто додати, що, незважаючи на оперативне реагування та скоординовані дії, правоохранним органам достатньо складно розкрити такі злочини. Для підвищення ефективності їх діяльності постійно пропонуються заходи із удосконаленням методики розслідування злочинів, зокрема завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Криміналістична методика розслідування злочинів, пов'язаних із завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності є системою, яка складається з методики досудового розслідування та методики судового провадження з її центральною частиною – судовим слідством, що поєднує у своїх межах два відносно самостійних, але водночас взаємозалежних комплексів тактико-методичних рекомендацій. Застосовуючи діяльнісний підхід до вивчення злочинної діяльності та діяльності правоохоронних органів із запобігання, розкриття, досудового розслідування злочинів у структурі криміналістичної методики розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, слід виділити такі елементи, які її характеризують:

- криміналістична характеристика завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;

- криміналістична характеристика досудового розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;

- криміналістична характеристика судового слідства у провадженнях із завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Крім того, варто зазначити, що організація розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, має свою специфіку, з огляду на що пропонуємо виділити такі види взаємодії залежно від учасників у розкритті та розслідуванні злочинів:

– внутрішньовідомча взаємодія особи, яка проводить розслідування, з оперативними та експертно-криміналістичними підрозділами;

– міжвідомча взаємодія різноманітних правоохоронних органів між собою;

– взаємодія правоохоронних органів з іншими державними та недержавними структурами (підприємствами, установами, організаціями), населенням та ЗМІ.

Слід зауважити, що слідчі дії, які проводяться за фактами завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності, також мають свої особливості. Специфікою питання про місце вчинення таких злочинів є наявність місця, де перебуває об'єкт неправдивого повідомлення, та місця, звідки надійшло це повідомлення. Тактика огляду місця, звідки надійшло завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності, залежить від вихідної інформації, яка є на момент огляду та визначає типові слідчі ситуації, до яких належать такі: 1) завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності надійшло зі стаціонарного телефону у приміщенні (квартира, адміністративна будівля, будівля підприємства, організації, установи); 2) завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності надійшло з телефону-автомату; 3) завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності надійшло з мобільного телефону; 4) завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності надійшло за допомогою мережі Інтернет; 5) завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності надійшло на паперовому носії тощо. Базою для призначення експертиз по аналізованій категорії кримінальних проваджень є результати оглядів місця, де знаходиться об'єкт завідомо неправдивого повідомлення; результати оглядів місця, звідки надійшло таке повідомлення; аудіозаписи, які містять неправдиві відомості (у разі повідомлення телефоном); відеозаписи з камер спостереження; письмові записи тощо. З огляду на викладене найінформативнішим під час розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності є трасологічні, фоноскопічні та почекознавчі експертизи [8, с. 154–157].

Крім того, варто також звернути увагу на окремі важливі аспекти та особливості планування розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності. Взагалі планування розслідування завжди пов'язано з мисленнєвою діяльністю слідчого. Планування – це складний мисленнєвий процес, суть якого полягає у визначенні спрямованості та завдань розслідування, засобів і способів їхнього вирішення у межах закону. Планування ще не означає здійснення цієї діяльності, це лише передумова, умова (іноді необхідна) досягнення поставленої мети. Як зазначає А.Ф. Волобуев, тактичне завдання під час розслідування злочинів визначається як окреме (проміжне) завдання на шляху вирішення певного загального (стратегічного) завдання кримінального судочинства, пов'язане із застосуванням криміналістичних засобів, прийомів та методів. На нашу думку, тактичні завдання розслідування тісно пов'язані з обставинами, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Це пізнавальні тактичні завдання, оскільки їх змістом є одержання інформації про обставини вчиненого злочину. Важливими видаються початкові дані, отримані завдяки оперативно-розшуковим заходам. У цій ситуації до початку розслідування можуть бути відомі причинні до злочину особи, відомості про підготовку, безпосереднє вчинення злочину, про результати

злочинної діяльності, проте ці обставини можуть бути відомі не повністю [9, с. 258].

Узагальнення позитивного досвіду розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 259 КК України, дозволяє зробити висновки щодо планування розслідування цих злочинів за такими етапами. На початку планування слід визначити обставини, які підлягають встановленню та доказуванню з огляду на відповідні положення нормативно-правових актів, а саме: подія злочину винуватість особи, її мотиви обставини, що характеризують особу злочинця харacter та розмір шкоди, заподіяної внаслідок завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності інші обставини, зокрема і ті, що пом'якшують чи обтяжують покарання. Після цього слід проаналізувати та зіставити усьє обсяг інформації, яка є: відомості, отримані завдяки оперативно-розшуковим заходам, схожі типові ситуації, результати слідчих дій тощо. Залежно від результату планування на цьому етапі будуть відрізнятися і подальші етапи планування розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженням об'єктів власності. Усі подальші етапи планування та внесення коригувань у плани залежать від слідчої ситуації. Окремим важливим фактором є внесення до плану такого етапу, як формування на підставі вихідної інформації версій вчинення злочину. Слід зазначити, що етапи планування розслідування варто відрізняти від іншого і також важливого поняття в криміналістиці – етапів розслідування.

Що стосується виділення у процесі розслідування злочинів окремих етапів, то, на наш погляд, слід погодитись із позицією Л.Я. Драпкіна, який зазначає, що етапи розслідування злочинів треба розглядати не як прості часові відрізки, що постійно змінюються (хоча ця формально-логічна ознака також наявна), а як підсистему слідчих, оперативно-розшукових та інших дій, що поєднані на підставі єдності завдань, що вирішуються за їхньою допомогою та зумовлені стійкою повторюваністю типових слідчих ситуацій [10, с. 8]. Одна з перших спроб у криміналістичній науці визначити кількість та зміст етапів розслідування належить відомому криміналісту, науковцю Р.С. Белкіну [11]. Вчений поділив розслідування злочинів на два етапи – початковий та подальший. Для кожного з цих етапів характерні свої специфічні завдання, які можна вирішити за допомогою особливих слідчих дій і оперативно-розшукових заходів [11, с. 238].

Сьогодні стосовно питання поділу процесу розслідування на етапи найпоширенішими є дві позиції, за якими науковці виділяють два (початковий і подальший) або три (початковий, подальший, заключний) етапи, хоча жодна з них так і не заручилася загальновизнаною підтримкою. А наявність відмінних від перелічених різних поглядів щодо поділу процесу розслідування на чотири або навіть п'ять етапів дас змогу стверджувати, що питання досі залишається актуальним та дискусійним.

Різні підходи до періодизації процесу розслідування злочинів породжують наявність не лише різних позицій до трактування поняття «етап розслідування», а й зумовлюють численні розбіжності у підходах до визначення меж цих етапів. Досліджуючи межі початкового етапу, зокрема його початок, вважаємо недоцільним ототожнювати його із моментом початку досудового розслідування як стадії кримінального провадження, що відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), адже саме цей кримінально-процесуальний критерій як відправний пункт використовує багато криміналістів, коли йдеться про початковий етап розслідування [12, с. 437]. Слід зауважити, що вищезазначений підхід не враховує, що інформаційно-пізнавальна діяльність слідчого не охоплюється

процесуальними межами розслідування та процесуальні і криміналістичні уявлення про межі, зміст та структуру розслідування не збігаються.

Немас одностайноти у криміналістичній літературі і щодо того, де проходить межа між початковим та подальшим (наступним) етапом розслідування. Деякі автори пов'язують цей момент із пред'явленням обвинувачення (повідомлення про підозру), інші вчені пов'язують перехід від початкового до подальшого етапу розслідування із провадженням невідкладної слідчої дії, яка є останньою. Однак невідкладними, з криміналістичного погляду, слідчі дії можуть бути і на подальшому етапі розслідування. Також важко сформулювати хоча б орієнтовний перелік дій, оскільки все буде залежати від конкретної слідчої ситуації та особливостей розслідування. О.Г. Філіпов, розмежовуючи етапи розслідування, зазначав, що початковий та подальший етапи розслідування відрізняються один від одного тим, що на початковому етапі слідчий працює в дуже напруженному ритмі, характерному для розслідування злочинів за гарячими слідами, без письмового плану, оскільки для його складання немає часу. На подальшому етапі темп роботи слідчого дещо сповільнюється. Межею між початковим та подальшим етапами часто стає момент, коли слідчий, виконавши не-відкладні слідчі дії та зібравши значний доказовий матеріал, починає його аналіз і складання розгорнутого плану розслідування злочину. Але ця межа є умовною, початковий етап може закінчитися, наприклад, після затримання підозрюваного, отримання якого-небудь важливого доказу, що визначає подальший напрям розслідування, тощо [13, с. 511].

Слушною є і позиція Р.С. Белкіна, який зазначає, що момент закінчення початкового етапу розслідування «не можна зафіксувати в загальному вигляді, пов'язавши його категорично з яким-небудь певним процесуальним рішенням у провадженні. Він може завершитися із накопиченням достатньої для пред'явлення обвинувачення доказової інформації, однак може закінчитися і раніше, коли характерний для цього етапу прискорений темп дій буде з якихось причин втрачений» [14, с. 409].

Проаналізувавши різні підходи криміналістів, А. Мазур вважає доцільним визначити межу між початковим та подальшим етапом з огляду на завдання, які мають бути вирішенні на цьому етапі та зумовлені слідчою ситуацією [12, с. 439]. Зокрема, В.В. Тіщенко пропонує такий перелік завдань початкового етапу розслідування злочинів:

- 1) виявлення та фіксація доказової інформації щодо злочину, який розслідується за гарячими слідами;
- 2) вжиття заходів для запобігання втрати доказової інформації, що міститься у слідах, документах, інших об'єктах, її своєчасне виявлення та фіксація;
- 3) з'ясування й оцінка сформованої після порушення кримінального провадження слідчої ситуації;
- 4) виявлення джерел інформації про розслідувані злочини;

ЛІТЕРАТУРА

1. Шепитько В.Ю. Криміналистика: курс лекций. Харьков, 2003. 352 с.
2. Тіщенко В.В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз: монографія. Одеса: Юрид. л-ра, 2002. 360 с.
3. Белкин Р.С. Курс криміналистики: в 3 т. Т. 2: Частные криминалистические теории. М.: Юристъ, 1997. 464 с.
4. Швидкий О.Г. Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2000. 19 с.
5. Кубарев И.В. О соотношении понятий организации и планирования расследования преступлений. Труды Академии МВД Республики Таджикистан. 2015. № 3 (27). С. 86–87.
6. Кустов М.В. Современный подход к понятию «механизм преступления». Криминалисъ. 2010. № 1 (6). С. 72–77.
7. В Украине заминировали сразу девять аэропортов: опубликован список // Сайт новин «Сегодня». URL: <https://www.segodnya.ua/ukraine/v-ukraine-zaminirovali-srazu-devyat-aeroportov-opublikovan-spisok-1071126.html> (дата звернення: 12.04.2018).
8. Гавло В.К., Михалева Д.А. Особенности предварительного и судебного следствия по преступлениям, связанным с заведомо ложным сообщением об акте терроризма: монография. Барнаул: Барнаульский юридический институт МВД России, 2011. 170 с.
9. Гарасим П.С., Зюбаненко С.В. Типові слідчі ситуації та основні напрямки розслідування на початковому етапі. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2012. № 9. С. 255–259.

10. Драпкин Л.Я. Ситуационный подход в криминалистике и проблема периодизации процесса расследования преступлений. Проблемы оптимизации первоначального этапа расследования преступлений. 1988. №1. С. 8–11.
11. Белкин Р.С. Криминалистика / под ред. А.И. Винберга. М., 1959. 330 с.
12. Мазур А. Межі початкового етапу розслідування. Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2015. Вип. 61. С. 435–441.
13. Криминалистика: учебник для студентов высших учебных заведений / под общ. ред. А.Г. Филиппова. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Высшее образование, 2009. 835 с.
14. Белкин Р.С. Курс криминалистики: криминалистические средства, приемы и рекомендации: в 3 т. М.: Юристъ, 1997. Т. 3. 480 с.
15. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.
16. Шевчук В.М. Значення етапів розслідування для формування тактичних операцій. Проблеми законності: акад. зб. наук. пр. Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. Вип. 120. С. 219–228.